

גליון נושא: 'דבר הסמוי מן העין'

בס"ד, יום ג' פרשת שמות, י"ז טבת תשע"ו.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב המעיין ולא 'הלכה למעשה', בבא מציעא דף מב.

פנינים

מי שאינו חושש

מבואר בגמ' (פסחים דף קי:) לענין זוגות שמי שאינו מקפיד בזה אינו ניזוק. וכן מבואר בגמ' (נדרים לב.) כל המנחש לו נחש. ופירש הר"ן (שם) שהנחשים והקסמים רודפים אחרי החושש להם וניזוק בכל דבר.

ומבואר בדברי הערוך השולחן, ובספר נוהג כצאן יוסף (לר"י יוזפא עמוד קלז ח'), שהוא הדין לגבי עין הרע, שמי שלא מקפיד בזה אינו ניזוק. והכריע הגר"מ פינשטיין זצ"ל (אג"מ אבה"ע חלק א' סימן ד', חלק ג' סימן כ"ו) שודאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה, כי בדברים כאלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפידין בהדיה. וכן כתב בספר במחיצת רבינו על הגר"י קמינצקי זצ"ל (עמוד רכ"ט) שעין הרע הוא מזיק גמור, אבל רק למי שחושש מזה, וצ"ל לגמ' בפסחים (דף קי:) והרשב"ם (שם).

כעין זה כתב בספר 'ציוני הלכה' להגר"ב צ'קו שליט"א, בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שבכל הדברים הסגוליים מאן דקפיד קפיד ומאן דלא קפיד לא קפיד (א.ו.י.). וכן שמעתי בשם הגר"מ שכטר שליט"א שאם אדם לא חושש לעין הרע אינו מזיק. וכן אמר הגר"ר עובדיה יוסף זצ"ל (בשיעורו מוצ"ש שמות תשע"א) שאין צורך לפחד מעין הרע ודלא קפיד לא קפדי בהדיה, והוסיף שהיום בדורות שלנו לא פוחדים מעין הרע, יש רק מעט אנשים שפוחדים מעין הרע. ועיין בספר אפרקסתא דעניא (ח"ב יו"ד קמו) שרוב בני אדם אין עינם מזקת, ורק במקומו של רב צ"ט היו מתים בעין הרע (ב"מ קז:). ❖

היכן הברכה מצויה ?

בגמ' (בבא מציעא מב. תענית ח:) אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו. ואין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין. שנאמר: יְצו ה' אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה בְּאֶסְמֶיךָ (דברים כח ח). כך גם נפסק בשו"ע (או"ח סימן רל סעיף ב) מדד ואח"כ בירך הרי זה תפלת שוא, שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי (פי' דנעלם ואינו נראה) מן העין.

1. תורת חיים: משום כבוד הנס

נחלקו המפרשים בכונת הגמ'. דעת התורת חיים ורוב המפרשים, שאין לפרש משום עין רעה, דפשיטא שלא יתן אדם עין רעה לעצמו, אלא הטעם הוא דאין דרך וכבוד הנס והברכה לבוא אלא בהסתר, כמו שמצינו באלישע שאמר (מלכים ב, ד) לאשה מנשי בני הנביאים, 'ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך, ויצקת על הכלים האלה, והמלא תסיעי'. ופירש רש"י: כבוד הנס הוא לבוא בהצנע.

וכך מצינו (מלכים ב, ד כט) כאשר מת בן השונמית, ויאמר [אלישע הנביא] לגיחזי: כי תמצא איש לא תברכנהו. ופירש רש"י שלא ירבה דברים וישאלוהו 'להיכן אתה הולך', והוא אומר 'להחיות את המת', ואין זה כבוד הנס להתהלל בו מי שבא על ידו.

גם מצינו בגמ' (נדרים דף מ' ע"א) שרבא, ביום הראשון לחוליו, העלים את דבר מחלתו מאנשים, ופירש שם המפרש: "דלא לישתעי מילי עילויה", כלומר שאל ידברו עליו האנשים. כי כל עוד המחלה לא התפרסמה, הרי היא בקלות מסוגלת לחלוף, ולעומת זאת כשהמחלה התפרסמה, קשה יותר לסלקה.

2. מהרש"א: משום עין הרע

אמנם דעת המהרש"א שהטעם משום עין הרע. שכאשר הדבר מדוד ומנוי חל בזה עין הרע. ויש להסתפק אם כונת המהרש"א שידעו מזה אנשים

אחרים ויחול בזה עין הרע. או שמתכון שאפילו אדם כלפי עצמו שייך בו חשש עין הרע. וכמבואר בתוס' רי"ד (ב"ק דף פג.) שאדם עלול להטיל עין הרע בעצמו יותר מאנשים אחרים. וסמך דבריו על הפסוק (איכה ג נא) עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת עִירִי. שמבטו של האדם על עצמו עלול להביא עליו עין הרע יותר מכל מכריו.

המהרש"א מציין לגמ' לקמן (ב"מ דף קז:) שהיזק זה של 'עין הרע' יכול גם להרוג אנשים, שמסופר שם בגמ' על רב שנכנס פעם לאיזה בית הקברות ואמר איזה לחש וידע לומר שתשעים ותשע אחוז מתו בעין הרע ורק אחוז אחד מת כדרך כל העולם. ורואים מדברי המהרש"א שדין זה של עין הרע אינו מילי דאגדתא אלא הוא דין ממוני גמור שנפסק בשו"ע. ויש עוד דינים בדיני ממונות שיסודם בחשש עין הרע לדוגמה, יש לציין את הגמ' (בבא בתרא דף ב:), אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו, בשעה שהיא עומדת בקמותיה.

דבר מצוה: ויוצא חידוש מדברי המהרש"א שגם בדבר מצוה חל עין הרע. שהרי היורד למוד גורנו מדובר גם באופן שמודד לצורך הפרשת תרומות ומעשרות כמפורש ברמב"ן שהובא בשיטמ"ק (ב"מ מב), ולמרות זאת שוב אין חל בו ברכה (מ.מ.). [ויש לדון לענין לספור הכנסותיו לתת חמש לצדקה, אם גורם לעין הרע].

וכן מבואר במדרש (תנחומא פרשת כי תשא אות ל"א) שלוחות הראשונות שניתנו בפומבי ובקולי קולות נשתברו משום ששלטה בהם עין הרע, וכתב בשו"ת דברי מנחם (ח"א סי' קמ"א) שמכאן שאפילו בדבר מצוה שולט עין הרע. וכע"ז כתב הגר"ח פלאג'י (שו"ת לב חיים ח"ג סי' פ"ח) שאין להשליח ציבור להיות גם הבעל תוקע משום חשש עין הרע. וכן מבואר ברמ"א (או"ח סימן קמ"א סעיף ו') ששני אחים לא יעלו לתורה ביחד משום חשש עין הרע. רואים שגם במצוה שייך חשש עין הרע.

מאיך מצינו בגמ' (עירובין דף סד.) עצה לינצל מעין הרע, לגבי מחזיק בנכסי הגר דתוהי בה אינשי, שיעשה בהן דבר מצוה. משמע שבכל פעם שחושש לעין הרע ישתדל לעשות דבר מצוה וינצל מזה. וצ"ע.

עם סגולה

3. סגולות להנצל מעין הרע

מזרעא דיוסף אנא: בגמ' (ברכות דף נה:) כתוב סגולה שיאמר אנא מזרעא דיוסף אנא וכך לא יחול עליו עין הרע. ועיין בעיון הפרשה (גליון קיח פרשת ויחי אות ג'), וגליון קכט פרשת ויחי קונטרס התשובות) שהקשו ממה נפשך, אם הוא מזרע יוסף ממילא הוא ניצל מעין הרע, ואם אינו מזרע יוסף מה יועיל לו הלחש. ועיי"ש שהביא על זה 32 תירוצים נפלאים! ועיין שם במהרש"א (בפירושו השני) שגם אם באמת אינו מזרעו של יוסף מועיל לו לחש זה כיון שכולל עצמו במידה של יוסף שמסלקת עין הרע.

דופן אפו השמאלית: בגמ' (ברכות דף נה:) מי שחושש לעין הרע של עצמו, יסתכל על דופן השמאלי של חוטמו. ומעשה שהיה כאשר השתתף בשמחה הגר"ר אליהו דושניצר זצ"ל, הבחינו שסוגר כל הזמן את עינו הימנית, ונימק שזה בכדי שיראה צד האף השמאלית, ולא יתן עין הרע בוילון היפה שלפניו. עוד מבואר בגמ' (ברכות דף נה:) מי שחושש לעין הרע של אחרים ינקוט בהן ימין בבוהן שמואל ולימא וכו'. וכתב הבן איש חי זצ"ל (לשון חכמים) שיתרגל לעשות זאת בכל יום קודם שיוצא מביתו. והורה הגר"ח קניבסקי שליט"א לעשות כדברי הגמ' גם בזמננו (דרך שיחה עמוד עו).

לימוד התורה: מביאים בשם רבי חיים פלאג'י שלימוד התורה הוא סגולה נגד עין הרע.

שמירת עינים: שמירת עינים הוא סגולה נגד עין הרע, כיוסף ששמר את עיניו, ולכן זכה לברכה שלא יחול עליו עין הרע (שמעתי) ויסודו בגמ' ברכות דף כ. על יוסף שלא ניזוק מעין הרע מכיון שהוא לא זן עיניו מהאיסור.

מנהג ישראל תורה

בבני ברק לא שולט עין הרע!

בני ברק: רגיל בפומיה דהגר"ח קניבסקי שליט"א (ארחות רבינו חלק ג' עמוד קג, דרך שיחה עמוד עו, תא שמע עמוד קטו), שאמר לו הגר"ר אלעזר צדוק טורצין זצ"ל, בשם החזון איש זצ"ל, שבעיר בני ברק אין שולט עין הרע, וכך מורה הגר"ח למעשה בהרבה דברים שתלויים בעין הרע. וכל הבאים אליו להתברך בענין עין הרע, משיב שכבר בירך החזו"א, שעין הרע לא תשלוט בבני ברק, וכבר גירש החזו"א מבני ברק את כל המון המזיקים הבאים מעין הרע! [א.ה. דומה להבטחת הגר"ח, שבעיר בני ברק לא יפלו טילים, למרות שהרבה מהם כווננו לעבר גוש דן, ואחדים נפלו על גבול רמת גן - בני ברק].

ילד פלא: מעשה שבא לפני הגר"ח ילד פלא מבני ברק היודע ג' סדרים מהש"ס, ואמר הגר"ח שאין מועיל לו הבטחת החזו"א, כיון שפעמים שיוצא מבני ברק ואז יכול לחול עליו עין הרע, ולכן ילמד מוסר כל יום ויחזיק עצמו לעניו, ואז לא יזיק לו עין הרע (דרך שיחה עמוד עו).

היזק ראיה: הקשה להגר"ח הגר"ר שמואל דוד פרידמן שליט"א (מצווה ועושה עמוד תרס), שא"כ איך שייך דיני היזק ראיה בבני ברק. והשיב לו הגר"ח, היזק ראיה ועין הרע הם שני דברים נפרדים.

עליה לתורה: הקשה להגר"ח הגר"ר אליהו מן שליט"א (מצווה ועושה עמוד תרס), אם כן שיהא מותר בבני ברק לעלות לתורה אב ובנו זה אחר זה, דמבואר ברמ"א (או"ח סימן קמ"א סעיף ו') שטעם האיסור הוא מחשש עין הרע ובבני ברק אין עין הרע. והשיב לו הגר"ח דכל מה שכתוב בשו"ע עלינו לקיים ואין לשנותו.

צואת רבי יהודה החסיד: הקשה להגר"ח הגר"ר משה שמעון גרליץ שליט"א (תא שמע עמוד קטו), הרי הטעם של צוואת ר' יהודה החסיד לאסור לינשא, כאשר שווים שמות שני המחותרים, או שני המחותרות, או שמות החתן וחותנו, או שמות הכלה וחמותה, הוא משום חשש עין הרע, וא"כ בבני ברק שיהא מותר כיון שאין שם עין הרע. והשיב לו הגר"ח: דברים שרבי יהודה החסיד אסר בצוואתו ומהן הובאו גם בפוסקים, אי אפשר להתיר בבני ברק אף שאין כאן עין הרע כמו שאי אפשר להתיר לבני שבט יוסף, למרות שלא שולט בהם עין הרע.

אמנם דעת הגראי"ל שטינמן שליט"א (אעלה בתמר עמוד פא) שדברי החזו"א היו רק על זמנו שבחיינו זכותו הגדולה הגינה על כל בני העיר, אבל בזמננו אין הדברים כן שדבר יום ביומו תמידין כסדרן הרבה אנשים ניזוקים מעין הרע, ואילו היו בני אדם יודעים כמה הפסד נגרם בעין הרע היו עושים הכל בצנעה, ובפרסום מועט ביותר. גם הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל אף שגר בבני ברק ביקש מאוד שלא יפרסמו את יום הולדתו בגיל 100 מחשש עין הרע.

❖ (מ.א.).

המלאך הגואל: כאשר מלין תאומים יאמר (בראשית מ"ח ט"ז) המלאך הגואל אותי מכל רע וגו' כדי שלא יוזקו מעין הרע (עולי עין עמוד 186 אות כ"ה). ומטעם זה המנהג לומר בשמחת תורה אחרי העליה של 'כל הנערים' המלאך הגואל, שלא תשרה עין רע כאשר אוספים את כל הילדים וניכרים לרוב, והרי על פסוק זה פירש רש"י וידגו לרוב שלא תשלוט בהם עין הרע כמו דגים, ולכן מזכירים פסוק זה.

בלי עין הרע: כתב בספר דברי תורה (מונקאטש. ח"ו אות ו') שצריכים להזהר כשמספרים בשבחו של אדם להוסיף ולומר 'בלי עין הרע', וצריך להבין מה מועיל האמירה. ואולי אמירה זו באה להזכיר לשומעים לשמוח בטובתו ולא לשים עין הרע. (י.ש.ק.). וכך המנהג אצל האשכנזים. אצל

הספרדים המנהג להוסיף בן פֶּרֶת יוֹסֵף (בראשית מט כב). ויש אומרים 'טפו טפו טפו' להפחית ערך המדובר (א.ל.).

חמ'סה: בקרב עדות המזרח מקובל החמ'סה (כמ'סה) כסגולה נגד עין הרע, שעושים צורת פס יד בעלת חמש אצבעות, וישנם שעושים ציור של עין באמצע, ויש שכותבים עליה ש-ד-י, ומניחים אותה על גבי תינוקות. עוד מצוי אצל בני עדות המזרח להשתמש בצמח הרודא (שיח נוי מזרחי) להגנה מעינא בישא. ובערבית קוראים לפיגם (רודא) פיג'ל או פיג'ן. ויתכן שהסיבה לכך כיון שצורת עליו של הרודא ערוכים כחמ'סא כף יד בפתיחת חמש אצבעות. (אביעה סגולות עמוד 341). ויש מביאים בשם החיד"א והבן איש חי שאות ה' סגולה נגד עין הרע, ולכן המספר חמש כמנין החמ'סה סגולה נגד עין הרע.

שבירת כוס: בספר אור החכמה (דרוש לחודש אדר) כותב שהטעם שנוהגים לשבור כוס בחופה משום שחוששים שמא מחמת ריבוי עם שיש בחופה יש עין הרע שם, לכן שוברים את הכוס כדי שישלוט עין הרע על הכוס וליתן בזה חלק לסיטרא אחרא שרוצה בחורבן ובפחד.

נקודה שחורה: יש שנוהגים להלביש תינוק בפריט הלבשה מרושל ולא מוצלח, שנקרא 'נקודה שחורה' כדי שהעין תתפס בזה, ויציל מעין הרע (י.ז.ו.).

אבן סגולה: יש שנוהגים להשתמש עם אבן השאב, שיש בו סגולה להוציא פחדים ולסלק עין הרע.

4. סגולות להוריד עין הרע

יציקת עופרת: סגולה ידועה מקדמת דנא להוצאת עין הרע, מרתיחים עופרת בתוך סיר על האש, וכאשר העופרת נהפכת לנוזל שופכים את העופרת ג' פעמים לתוך כלי של מים צוננים, ומחזיקים את הכלי מעל ראשו של האדם והראש מכוסה במגבת (כשאינן אפשרות עושים זאת, גם שלא בנוכחותו של האדם), ובשעת השפיכה מזכירים שם האדם ושם אמו, ויש מוסיפים אלקא דמאיר ענני, ורואים שהעופרת נהפכת בתוך המים לגושים בצורות שונות, ומתבוננים בהם ורואים שם כמין דמויות עינים שהסתכלו על האדם, ועושים כן ג' פעמים או יותר, עד שיוצא 'נקי בלי עינים' ואז יודעים שסר העין הרע. (אוצר הפלאות א' עמוד ריח).

לחש של החיד"א: ידוע הלחש של החיד"א נגד עין הרע הובא בספר עבודת הקודש. גם הסטייפלער היה אומר לחש להוצאת עין הרע, ואמר שקיבל את הלחש מיהודי זקן מביאליסטוק, והחזו"א היה שולח אליו אנשים שיסיר מהם עין הרע ע"י לחש. (ארחות רבינו חלק ג' עמוד קג).

לחש המיוחס להגר"ח מולאז'ין: יש לחש נוסף שאינו של החיד"א, שנהג בו הג"ר משה דוב סלנט זצ"ל (נלב"ע כ"ט כסלו תשע"ו), נשיא חברה קדישא לקהילות הפרושים בירושלים, רב ביהמ"ד באבוב, וראש כולל בית הוראה) והיה לו קבלה איש מפי איש, עד הגר"ח מולאז'ין זצ"ל נוסח הלחש ואופן אמירתו. סדר הדורות: הג"ר משה דוב קיבלו מאביו הג"ר יוסף צבי סלנט זצ"ל (מחבר ספר באר יוסף על התורה), שקיבלו מחמיו הג"ר נטע ווייס זצ"ל (מגיד מישרים בירושלים שהספיד את רבו המהרי"ל דיסקין בביהכנ"ס 'החורבה' כשהוא רק בן 35 שנים), שקיבלו מהמהרי"ל דיסקין, שקיבלו מהגר"ח מולאז'ין.

הגרי"י פישר זצ"ל, והגרז"ר בענגיס זצ"ל, ועוד גדולי תורה, היו שולחים אנשים להג"ר משה דוב להוושע מעין הרע. קודם פטירתו גילה את הסגולה לבנו הג"ר יעקב יהודה סלנט שליט"א, ולנכדו (י.מ.ס.), ואחדים ממכריו. גם הג"ר זונדל מסלאנט זצ"ל (מתלמידי הגר"א ומהעולים בעלית הגר"א לא"י, יש עליו ספר ביוגרפיה הצדיק ר' יוסף זונדל מסלנט) נהג לומר את הלחש בנוסח זה.

מחוסר מקום: המושג של עין הרע מוזכר בהרבה מקומות בדברי חז"ל, ולא הושלם כל החומר בנושא זה, ואולי יובא בהזדמנות אחרת. ❖

'צמחק הפעם'

אתרונות, הצרות, והארות. נ"י: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

'סודות הבריאה'

שאלה: מה הביאור שהעין מזיקה, הרי הוא 'רק מסתכל', ואיך נגרם נזק לשני. **תשובה:** יש כמה מהלכים בביאור המושג של עין הרע וכדלהלן.

שיטת הזוהר הקדוש: הראוני (מ.ה.) לדברים נוראים שכתוב **בזוהר הקדוש** (במדבר דף ק"ז ב, הועתק בנוסח פירוש 'מתוק מדבש'), אם הוא מונה שבחו של חבירו ואינו מברך אותו, על ידי שמזכיר שבח חבירו גורם להזכיר למעלה עוונותיו, וגורם שתשלוט בו עין הרע, ומעורר עליו דינים, לכן נחשב כמוסר דין על חבירו שהוא נענש תחילה (כמבואר בגמ' ב"ק צג.), וניזוק המברך תחילה מחמת שגרם כן לחבירו. אבל אם הוא מברך אותו ומודה על ברכותיו, אז מייחד הימין והשמאל עליו לטובה, לכן הוא מתברך מלמעלה תחילה. עכ"ל. עצם חומר האיסור לעורר דין למעלה, מוזכר בדברי **החפץ חיים** (בהקדמה) וגם חזר על זה הרבה פעמים בספריו.

שיטת המלבי"ם והאברבנאל: ביאור האיסור למנות בני אדם, פירש **המלבי"ם** (שמואל ב כד, הפירוש הראשון) שהטעם מצד עין הרע, כמ"ש הפילוסוף שמבעל הנפש הקנאי יצאו מן העין קצת אדים מהמותרות אשר ידחם הטבע ויפעלו בארסיותם על המוכן להתפעל מהם עד שימיתו אנשים העלולים לכן, כאשר ימית האפעה בהבסתו. גם **האברבנאל** מביא את דברי חכמי הטבע, שעין הרע מגיע מפחיתות הנפש של המסתכל, והוא מוציא ניצוצות רעים הפוגעים בנשוא המבט הזה. ויוצא לפי הפירוש של המלבי"ם שסומא שאינו רואה בעיניו לא יכול ליצור עין הרע, אבל לפי שאר הפירושים יכול ליצור עין הרע.

ונביא בזאת מעשה נפלא המבטא את שיטת המלבי"ם - **בעיתון הרוסי** הנושא את השם הארוך **איליוסטריראוואנסקי מיר** - מדווח בשנת תרמ"א על ידיעה שזכתה להיות מצוטטת בספר 'פרדס יוסף' בשם ספר 'תוספת ברכה' לבעל 'התורה תמימה'. הספר מביא את המקור, וזה לשונו; הממשלה מסרה לחכמי האקדמיה בפטרבורג את אחד האסירים הנידונים למוות לעשות בו בחינות וניסיונות עד כמה גדול כוחם של מבטי העיניים. הפרופסורים הרעיבו את האסיר שלושה ימים רצופים (אכזריות בפני עצמה), ואחר כך הניחו לנגד עיניו ככר לחם באופן שלא יוכל לגעת בו האסיר, בראותו את הלחם שלח חיצו עיניו בו במבט חזק מאוד עד שאחזהו בולמוס, והבוחנים מצאו אחר כך כי הכיכר מלא ברעל ובארס חזק. ויווכחו לדעת כי חיצו מזי רעב יש בהם ממש, אם כי לא נראה בעיניו כמו שיש ממש בכוח האלקטרי והמגנטי אף כי גם אותם לא נראה בחוש, בכל זאת אין מי שיסתפק במציאותם ושהמה מסובבים פעולות שונות גדולות ונוראות בתנועותיהם (יתד נאמן מוסף שבת קודש תשע"א גיליון 26 עמוד 28).

שיטת החזו"א: באופן נפלא מבאר **החזו"א** (חו"מ ליקוטים סי' כ"א לב"ב דף יד. ד"ה שם), מסודות הבריאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחורבן של גשמים מוצקים, ובשעה שבני אדם מתפעלים ותמהים על מציאות מוצלחת מעמידים מציאות זו בסכנה. ויתכן דכל שהאדם במעלה יתירה, כל סגולותיו ובחינותיו יתירות ועינו יותר פועלת, והיינו דאמר יהו ביה רבנן עינייהו. וכמו שמצינו שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, כך גם כשמעורר עין הרע, חשיב שעת סכנה ומזה יוכל לינזק. לפירוש החזו"א יוצא חידוש, שגם לגבי אוהביו שייך עין הרע אם הוא תמה על הצלחתו, אבל לשאר הפירושים לא שייך עין הרע לגבי אוהביו.

שיטת המכתב מאלהו: הסבר מאלף מבאר **הג"ר אליהו אליעזר דסלר זצ"ל** (מכתב מאלהו מאמרי האלול עמוד יג), במכתב שכתב לאביו ערב יוה"כ תרצ"א - שכל מעשי האדם משפיעים על כלל הבריאה, ובכל מעשה קטן של כל אחד מוכרע הדין של כל הדור, ובאמת זה שמקנא בחבירו הוא מתחייב בעצמו בצערו דכתיב (משלי יד ל') וְרָקַב עֲצָמוֹת קִנְאָה, וזה שעל ידו היה לחבירו צער של קנאה הוא ג"כ נענש ויכול להפסיד את עשרו, וצריך שיגינו עליו מצוות בפני הפורעניות, וזה כונת **הגמ'** (עירובין סד.) מי שנתעשר צריך לעשות מצוה בממונו. ❖